

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשב"ק פרשת מטות מסעי תשפ"ג לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף שע"ג

על כן נתן לו תיקון להתנקם ממדין, ואחר כך יאסף אל עמיו, וזה מחסדי א-ל ואהבתו לידידיו ע"כ.

וביאור הדברים נראה, כי הנה משה רבינו זכה למדריגות נפלאות בקירבת ה', אשר לא זכה בהן אדם. לעלות לשמים ולהתעכב שם ארבעים יום שלשה פעמים. ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד-י), וכל מה שרצה לשאול מה' היה זה בידו תיכף, עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם (במדבר ט-ח). ומובן מעצמו שאדם שיש בו אפילו רק נדנוד חטא לא יוכל להגיע לידי מדה זו, כי לא יגורך רע (תהלים ה-ה), ואמרו (שבת קמט.) צדיק אתה ה' ולא יגור במגורך רע, ועל כרחך שכל ימיו היה קדוש וטהור בתכלית הקדושה.

וה' אמר למרים ולאהרן על משה, בכל ביתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו (במדבר יב-ח). והכוונה היא, כי משה זכה ששכינה מדברת מתוך גרונו (וזה"ק ח"ג רלב.). ובאמת גם בלעם היה מופלג בנביאות כמשה רבינו, וכמו שאמרו (שם ח"ג קצג.) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם. וגם אצלו נאמר (שם כג-ה) וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר. אמנם חילוק גדול יש ביניהם, דמבואר באור החיים הק' (שם), לפי שרצה ה' לגלות עתידות ודברים נפלאים מהטובות אשר יגיעו לישראל, ורצה שיתגלו על ידי בלעם נביא האומות, לפרסם מעלת עם קדושו לפני כל האומות, ואשר תבואנה לישראל מהטובות באחרית הימים, וכליון האומות על ידי ישראל לבסוף, וידעו האומות מפני נביאם הדברים ככתבם להרבה תועליות הנמשכות לישראל נגלים ונסתרים, ולפי שאדם זה הוא אדם מובהק בכיעור ותיעוב ושיקוף, לא תנוח עליו הרוח הקדושה המגדת העתידות, גם הדברים מצד עצמן דברי קודש הם,

נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמיך (לא-ב). ויש להבין למה תלה אסיפת משה בנקמת מדין. ועוד שמשמעות הכתוב יגיד שהטיל ה' על משה להנקם ממדין, ובסופו שלח את פנחס. גם להבין מה שנאמר תאסף אל עמיך, מלא יו"ד (עיין בבעל הטורים).

ושוב נאמר, וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה וגו' (לא-ה). וברש"י משמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין, לא רצו ללכת, עד שנמסרו על כרחן ע"ש. ויש להבין איך יתכן שימנעו מלקיים מצות ה', גם כאשר מיתת משה תלויה בדבר, הלא דבר ה' יקום לעולם. ויתכן לומר דאיתא בגמרא (כתובות קג:) ההוא יומא אשכבתיה דרבי ניוס פטירתו] נפקא בת קלא ואמרה, כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העולם הבא. ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה, ההוא יומא לא אתא, כיון דשמע הכי, סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית, יצתה בת קול ואמרה, אף ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא [היינו בלא דין ובלא יסורין. תוספות] ע"כ. והנה ה' אמר אחר תאסף אל עמיך, ומבואר במדרש (ב"ר מד-ה) אחר סמוך, אחרי מופלג ע"כ. ואם כן יתכן שתיכף כאשר ינצחו המלחמה יסתלק משה רבינו מיד, והם לא יזכו להיות באשכבתיה דמשה רבן של כל ישראל, וכיון דלא היה הציווי על כל אחד מישראל, אלא אלף למטה, רצה כל אחד להשתמש, שילך אחר במקומו, כדי לזכות לחיי העולם הבא בלא דין ויסורין, ועל כן נמסרו על כרחן לצאת להמלחמה.

*

והנה באור החיים הק' כתב בטעם שתלה מיתת משה בנקמת מדין, כי משה רפו ידיו בחטא בנות מואב עד שקינא פנחס, וזה ימנענו מגשת נפשו למקום מושבה,

לכן התעצל עתה מלקנא קנאת ה' על דבר פעור, מפני שנגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל, והיה טוב בעיניו שיענשו ישראל ויתעכב ביאת הארץ כמה שנים ויחיה. על כן להוציא זה מלב החושבים על צדיק עתק, צוה ה' אותו במלחמת מדין, ותלה מיתתו במלחמה ההוא, אחר תאסף אל עמיק, ומבואר בילקוט (בפרשתנו תשפה) שאמר ה' למשה, אם אתה רוצה שתחיה שנים הרבה או אלף שנים, לא תכבש מדין לפנייהם ע"ש. והיה בידו לעכב המלחמה כל זמן שירצה, ומכל מקום נודרו, שמע מינה כי לא חפץ בחיים נגד רצון ה' ע"ש. ואם כן מזה נתברר לעיני כל העדה, כי לא בשביל שרצה להשאר עוד בחיים לא קינא אז קנאת ה', דהלא ה' נותן לו כעת מקום שיוכל להשאר עוד בחיים, ומכל מקום קיום מצות ה' עדיפא ליה, ונודרו לצאת תיכף ומיד למלחמה, אלא טעמא רבא לשם שמים היה לו במה שמסר הדבר אז לפנחס.

והנה קרא ה' מיתתו של משה בלשון נקיה, אחר 'תאסף' אל עמיק, כי בצדיקים לא נאמר מיתה, ומכל שכן במשה רבינו. אמנם אצל ישראל היה מקום לרינון שיש פגם בצדקתו, שלא קינא קנאת ה' בפעור, בשביל שחס על חיי נפשו יותר מקנאת ה'. אבל כעת שראו כי נודרו תיכף לנקמת מדין, ולא חש על ימי חייו, אז הכירו כולם צדקתו, ואחר תאסף אל 'עמיק', שגם הם יודו כי נסתלק נקי וצדיק, ומגיע לו תואר אסיפה על תשלום ימי חייו.

*

וביאורו הוא, כי ה' הטביע בכל חי רצון ותשוקה לחיות, וכאשר חייו יהיו בסכנה יעשה כל טעדיקי שיוכל להמלט, וגם בהמה ושקצים שאין בהם דעת, יחושו על חיותם. ואנו רואים בני אדם שמוכים ביסורים, וחייהם עולה להם בטירחא, עם כל זה כאשר יחלו יעשו כל מה שבידם להתרפאות ולחיות עוד. והנה בגוי דבר זה מובן, כי אין לפניו חיות רק בעולם הזה, וכאשר הוא מת יהא כאבן שאין לו הופכים, ואין בינו לבין נבלת בהמה כלום, ועל כן משתוקק לחיות. אך ישראל קדושים, אשר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (סנהדרין פב.), וכאשר עוזב העולם הזה הוא נכנס לחיי העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין (אבות ד-טז), ואם כן במיתתו יש לפניו רק שינוי דירה כמו מחוץ לארץ ישראל, ואם כן מהו תשוקתו לחיות עוד בעולם הזה. והלא יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (שם ד-יז), ואם כן מהו תשוקתו למשוך עוד ועוד חיותו בהאי עלמא.

ולא יחנו בגוי טמא, לזה נתחכם ה' לעשות תיקון לדבר קדושה לבל תעבור במבוי מטונף, ועשה מחיצה בין כח המדבר והדיבור עצמו ובין פי חזיר. והוא מאמר וישם ה' דבר אחד בפי בלעם, הציע כח אחד שיכול להתמצע בין שניהם, ובוזה נעשה פי בלעם גבול בפני עצמו, והדבר מפסיק לגבול כח המדבר והדיבור, ואז כה תדבר וכו' ע"ש. אמנם במשה רבינו לא היה שום מפסיק בפיו לדיבורו של ה', אלא 'פה אל פה' אדבר עמו, פה ה' כביכול היה בפה של משה, לא כמו בבלעם שהיה 'דבר' להפסיק בין פה לפה. ומדה זו לא יתכן רק בפה קדוש נקי מכל נדנוד חטא.

וגם בחטא מי מריבה, שהכה משה את הסלע, היה לו למשה כוונות ויחודים במעשיו, וכמו שכתוב בספר דרשות לחם שלמה (דף רסח) ששמע מפה קדשו של הקול אריה זי"ע ששמע מהרה"ק יהודא צבי מראזלא זצ"ל, בעל עמוד התורה, בסעודה שלישיית לבאר הסודות שכוון משה בהכאת הסלע, וסיים הלואי שנשמתי תצא במצוה כזו שעשה משה רבינו ע"ה עבירה ע"ש. ולכן (בתפלת גשם) כאשר אנו מעוררין זכות קדמונים, אומרים, על הסלע הק' ויצאו מים, כי בעצם ההכאה כוון לשם שמים. – והחטא היה רק מה שחיסר להקדישני 'לעיני בני ישראל' (שם כ"ב), שהיה בו פגם רק לעיני בני ישראל, אבל כלפי שמיא לא היה בזה חטא, אלא שסביביו נשערה מאד ונענש. – ועל כל פנים כל ימי חיי משה לא היה בא לנדנוד חטא.

אמנם כעת בחטא בנות מואב, רפו ידיו של משה, ולא קינא קנאת ה', וגם כאשר הזכירו פנחס, לא כך לימדתי רבינו, הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא (סנהדרין פב.), על כן הוצרך לתקן זאת בחיים חיותו. ובהיות כי לא ידח ממנו נדח, המתין ה' עד שיתקן זאת לתת נקמת ה' במדין, ורק אחר זה תאסף אל עמך.

*

אבל באמת גם בזה שלא קינא משה אז קנאותו של פנחס, לא היה מצד התרשלות, כי מי כמשה אשר לבבו בוער לה' לקנא קנאתו, והיה לו סיבה לשם שמים שלא עשה זאת בעצמו, וכמו שיבואר להלן, אלא מצד בני ישראל שראו זאת, היה בזה מקום למצוא פגם משה, ולכן צוה לו ה' נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, ובוזה יתברר לעיני בני ישראל גודל צדקתו.

והוא על פי מה שכתוב בחתם סופר בפרשתנו (קמט ד"ה בילקוט) כי היה מקום לרינון על משה רבינו, ולומר כי

אבל האמת אינו כן, כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (שם), עיקר תשוקת יהודי היא לעשות נחת רוח לקונו בקיום מצותיו, אשר זה יפה לו מכל תענוגי עולם, גם יותר מקורת רוח של חיי עולם הבא. וכיון שבמתים חפשי (תהלים פח-ו), כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל), על כן כל רגע של חיים חביב לו עד מאד, ועולה יותר לפניו מכל תענוגי עולם הבא. אך כל זה היא רק כאשר עושה נחת רוח לקונו בחייו, אבל להמשיך לחיות בעולם נגד רצון ה', אין לו בזה שום תועלת כלל. ולכן כאשר בא נסיון למשה במלחמת מדין, או לצאת תיכף לנקום נקמת ה' ואחר תאסף אל עמיר, או להתרשל במצות ה' כדי שיוכל לחיות רבות בשנים, חיים כאלה אין אצלו שום חשיבות.

*

שהקב"ה הבין שיוכל להיות שני המאורות הגדולים, מכל מקום רצונה היתה להעביר את ה' מרצונו ולהמעט השמש, וראו מה עלתה לה שנאמר לה לבי ומעטי את עצמך. והנה השמש היה גם כן יכול לטעון דוגמת הלבנה, והכניעה עצמה לדעת קונה, אם ה' רוצה שני מלכים בכתר אחד, נעשה מה שמצווה לנו. וזה היה מדריגת משה, פני משה כפני חמה, התבטל כולו לרצון קונו, ואם זה יעלה לו במיתתו, אחר תאסף אל עמיר, לא איכפת ליה כלל חייו, הוא עושה רצון קונו. לא כן פני יהושע הם כפני לבנה, התחכם על ה' להאריך ימי הכיבוש, ולא הזדרז לעשות רצון ה', בשביל תועלתו וחיותו, וזה דרגא של הלבנה, ואוי לאותה בושא.

*

והנה משה רבינו, לא רק מה שנאמר לו נקום נקמת בני ישראל, נזדרז ועשה בשמחה, ולא איכפת ליה שבזה מקרב יום מיתתו, אלא גם מה שנאמר לו אחר תאסף אל עמיר, קיבל זאת בשמחה. כי מי שמבטל כל רצונותיו רק לעשות רצון קונו, אז גם כשמצווה מפי ה' למות עושהו בשמחה, ועל דרך המוסרים נפשם על קדושת השם שעושים זאת בשמחה, ומקיימים ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך (ברכות סא:). ועל כן כאשר בא יומו לעזוב את העולם, כיון שזהו רצון ה' עשהו בשמחה. ולכן אמרו חז"ל (סוטה יג): ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו (דברים לד-א), שתים עשרה מעלות היו שם, ופסען משה בפסיעה אחת ע"כ. והיינו כי משה רבינו עושה בשמחה רבה כל מה שה' רוצה, ואם ה' מצוה אותו, עלה אל הר העברים הוזה הר נבו וגו', ומות בהר אשר אתה עולה שמה והאסף אל עמיר (לכ-ג), אז הוא פוסע בפסיעה אחת להזדרז לעשות רצון קונו. (ועיין אדרת אליהו פרשת האוינו).

ויתכן לומר דכמו כאשר מלך בשר ודם מצוה לעבדו, לעזוב דירתו ממדינה זו למדינה אחרת, אז כל זמן שהעבד נמצא במדינה אחרת, כל יום ויום הוא מקיים מצות המלך. כן כאשר מגיע זמן מיתת האדם, ולא מתרעם על מצבו, אלא עושה בשמחה רצון קונו, לעזוב העולם הזה ולהעתיק עצמו לעולם הבא, אז מקיים מצות ה' בזה שעשה רצון קונו בשמחה. והגם כי במתים חפשי (תהלים פח-ו), כיון שמת נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל), אבל מצוה אחד מקיים גם במיתתו, במה שמסר נפשו בשמחה לעשות רצון קונו. ולכן אמרו על משה (סוטה יג): לא מת משה, כתיב הכא (דברים לד-ה) וימת שם, וכתיב התם (שמות לד-כח) ויהי שם עם ה', מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש ע"כ. היינו שבמשה לא נאמר במתים חפשי, אלא גם במיתתו

ובדבר זה נכשל יהושע אחר כך, כדאיתא במדרש בפרשתנו (כב-ו), אמרו רבותינו, כתיב ביהושע (א-ה) כאשר הייתי עם משה אהיה עמך, והיה צריך יהושע לחיות ק"ך שנה כמשה רבינו, ולמה נתקצרו שנותיו י' שנים. בשעה שאמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיר, ואף על פי שנתבשר בשורות מות לא איחר הדבר אלא נזדרז, וישלח אותם משה. אבל יהושע, כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים, אמר, אם אני הורגם מיד, מיד אני מת, כשם שעשה משה רבינו. מה עשה, התחיל מעכב במלחמתם, שנאמר (שם יא-יח) ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה. אמר לו הקב"ה, וכך עשית, הריני מקצר שנותיך י' שנים, אמר שלמה (משלי יט-כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום ע"כ. הרי לנו שעל התרשלות בדבר כזה, יש עונש מן השמים קיצור יו"ד שנים מהחיים. ולכן משה רבינו שעמד בנסיון זה, שאמר וכי בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל, על כן נכתב הוספת אות יו"ד, אחר תאסף אל עמיר, שלא נכשל בדבר שיש על זה עונש קיצור יו"ד שנים מהחיים.

ובזה נראה לבאר מאמרם (בבא בתרא עה.) זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה ע"ש. ונראה דאיתא בגמרא (חולין ס:) רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב (בראשית א-טז) ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים [דמשמע שניהם גדולים], וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן. אמרה ירח לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לבי ומעטי את עצמך ע"כ. ואם כן הלבנה התחכמה נגד ה', לטעון שלא יתכן להיות שני מלכים בכתר אחד, הגם

עומד ומשמש, כמו העבד שנוסע למדינה אחרת בציווי רבו, אשר כל ימיו שהוא שם מקיים מצות רבו.

*

והנה הטעם שלא קינא משה בעצמו קנאת ה' בזמרי, אלא מסרו ביד אחרים, גם בזה כוון לשם שמים. והוא בהקדם לבאר מה שאמר משה לפנחס, 'קריינא דאיגרתא' איהו ליהוי פרוונקא, ולכאורה פנחס לא קרא שום דבר שבכתב, אלא חזר על הדברים שבעל פה שלימד אותו משה ברדתו מהר סיני, שקנאין פוגעין בו, ולמה תיאר אותו קריינא דאיגרתא. אך הענין הוא, דאיתא בגמרא (בבא קמא צב:) מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה [כבר בצמא] לא תשדי בי קלא [כלומר דבר הנצרך לך פעם אחת שוב לא תבוהו]. אמר ליה דכתיב (דברים כג-ה) לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו [אף על פי שזרקו זכורכם ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק] ע"כ. ואם כן יש קרא להדיא בתורה שלא לפגוע באומה שנהנה ממנו פעם.

ומשה רבינו עצמו נצטוה על זה שלש פעמים מאת ה' בהיותו במצרים, שהעשר מכות היו על ידו של משה, חוץ משלש הראשונות, דכתיב (שמות ז-ט) ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרן קח מטך וגו'. וברש"י לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקו על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן ע"כ. וכמו כן במכת כנים כתיב, ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן (ח-יב), וברש"י לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי, ויטמנהו בחול (ב-יב), ולקה על ידי אהרן ע"כ.

והנה מבואר במדרש בפרשתנו (במדב"ר כב-ד) וישלח אותם משה אלף למטה וגו' (לא-ה), אמר הקב"ה למשה נקום נקמת, אתה בעצמך, והוא משלח את אחרים. אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר, אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה, המשל אומר בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן ע"כ.

ומטעם זה עמד משה מן הצד, כאשר איש מבני ישראל בא, ויקרב אל אחיו את המדינית, כזבי בת צור, כיון שאין בזה חיוב מדינא, אלא דין קנאין פוגעין בו, ויכולה

להתקיים על ידי אחר, לא רצה משה לפגוע בבירא דשתית מיניה מיא, להרוג בתו של ראש אומות בית אב במדין, שהרי כן נצטוה משה בעודו במצרים, שלא יכה את המים והעפר, להכיר להם טובה, אלא למסרה לאהרן. הרי שגם לדומם, ומוטל לפניו קידוש שם שמים עצומה בהעשר מכות, עם כל זה אי אפשר להעשות זאת על ידי משה, להיות כפוי טובה כנגדו, ומכל שכן נגד בני אדם, שהיה משה חייב הכרת הטוב למדין, על כן לא היה יכול לקנא קנאת ה' בהמדינית, בדבר שאין בו חיוב אלא קנאין פוגעין בו, ויכולים לעשותה על ידי אחרים.

ולכן כאשר רצה משה לשלוח את פנחס עבורו, הסביר לו הסיבה שאינו יכול לעשותה בעצמו. ואמר לו 'קריינא דאיגרתא', דבר זה אתה יכול לקרוא בהתורה ביציאת מצרים, שצוה לי ה' למסור שלש מכות הראשונות לאהרן, כי בירא דשתית מיניה מיא אל תשדי ביה קלא, אם כן גם במדין אי אפשר לי לעשותה בעצמי, ותהיה אתה השליח לזה, 'ואיהו ליהוי פרוונקא'. והרי מצינו במתן תורה, ויכתוב משה את כל דברי ה' וגו', ויקרא באזני העם (שמות כד-ד), וברש"י שכתב התורה מבראשית ועד מתן תורה וקרא לפניהם ע"ש. ושפיר היה פנחס יכול לקרות ציווי זו במצרים, בהאגרת שכתב משה, כי עדיין לא היה ספר שלם.

*

וענין זה נוגע לנו בימים הללו שאנו מתאבלים על חורבן בית מקדשנו, שאמרו חז"ל (יומא ט:) מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצות ובגמילות חסדים, מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם וכו' ע"ש. וזהו תכלית האבילות והתעניתים בימים הללו, להתעורר לשוב לתקן את אשר פגמנו או, לתקן החטא אשר עברה בא החורבן. ועיקר שנאת חנם על פי רוב היא בין אחים ושכנים ופועלים וידידים מקדם, ונתהוה איזה סכסוך בממון או בכבוד, ובאים לידי שנאה, ושוכחים אלפי הטובות שנהנו אחד מחבירו במשך שנים רבות, ובבירא דשתית מיניה מיא מטילים לא רק קלא אחת אלא רבות. ויש ללמוד מוסר השכל ממשה רבינו, אם כי כל רצונו היה תמיד רק לעשות נחת רוח לקונו, ולקנא קנאת ה' בכל זמן, עם כל זה לא רצה לנגוע במדין, כיון שנהנה מיושביה, אף שכבר עבר מאז ארבעים שנה. ובזכות זה נזכה לראות בבנין ציון וירושלים, ויתהפכו הימים האלו לששון ולשמחה, בביאת בן דוד בב"א.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' קלמן ראזענטאהל הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' אלעזר ניסן שפארן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' ישראל באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב
---	---	---